

mətləndirmə, kökündən dəyişdirmə imkanı verir.

Bu baxımdan şagirdlərin əmək hazırlığının nəzəri və praktik məsələləri standartlarla tənzimlənməlidir. Dövlət tələbi olan standartlarda qazanılan zəruri bilik məqsədyönlü fəaliyyətdə həllini tapır. Məsələn:

I sinif. Azərbaycan dili.

1.1. Dinlədiyİ fikri anladığını nümayiş etdirir.

Texnologiya: 1.1. Sadə əməl texnologiyalarını və vasitələrini tanıdığını nümayiş etdirir.

Qeyd olunan standartlardan bir daha aydın olur ki, ibtidai siniflərdə tədris olunan hər bir fənnin şagirdlərin əmək hazırlığının formalaşmasında nəzəri və praktik cəhətdən imkanları vardır. Demək, əmək hazırlığı didaktik baxımdan bir sistem halında həyata keçirilərkən alqoritmik xarakter almalıdır.

İnsanın əmək qabiliyyəti, enerjisi onun tərbiyəsi ilə sıx bağlıdır. Bu mənada təlim əməyi prosesində öyrənmənin istifadə etdiyi maddi (fiziki əmək) və qeyri-maddi (əqli əmək) qüvvə onun məqsədyönlü fəaliyyətini təmin edir (3, səh. 53).

Mövzu ilə əlaqədar aşağıdakı noticələri söyləmək olar:

- Qloballaşan dünyada şagirdlərin kiçik yaşlarından başlayaraq pedaqoji prosesdə tədris olunan fənlərin nəzəri və praktik əsasları üzrə əməyə alışdırmaq onların vaxtında həyata düzgün hazırlığını təmin edir.

- Pedaqoji proses şagirdlərin hər bir fənn üzrə öyrənməni, təhsillənməni, tərbiyələnməni və hərtərəfli inkişafını həyata keçirən əmək hazırlığının sistemli həllini reallaşdıran dinamik səciyyə daşıyır.

- Şagirdlərin yeni sosial-iqtisadi şəraitdə XXI əsrdə insanlara vacib olan bilik, bacarıq, vərdiş və keyfiyyətləri pedaqoji əməkdə qazanırlar. Burada bütün imkanları əlaqələndirilir.

- Pedaqoji texnologiya təhsilin bütün sahələrinə nüfuz edərək ilkin təməli ibtidai siniflərdə şagirdlərin nəzəri və praktik hazırlığı üzərində qurulur.

- İbtidai siniflərdə əmək hazırlığının nəzəri və praktik əsaslarının texnoloji cəhətdən təşkil sistemi şəklində həyata keçirilir, didaktik olaraq fənn kurikulumlarında təsbit olunan standartlarla inteqrasiyanın tətbiqi ilə həllini tapır.

Rəyçi: prof. M.Həsənov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası". //Azərbaycan məktəbi, 2013, №5.

2. İlyasov M. Şagirdlərin peşə seçməyə hazırlanması. B., 2009, s. 187.

3. Qasımov L., Ağayev Ş. Əmək insanın tərbiyə olunmasında mühüm vəsi-tədir.// Azərbaycan məktəbi, 2014, №5.

Ш.Агаев

Интегративные задачи трудовой подготовки Резюме

В статье повеетовуется о трудовой подготовке интеграции в современных условиях, истолковываются теоретические и практические задачи интеграции.

Sh.Agayev

Integrative issues of labor preparation Summary

The article is dedicated to the students' professional training and integration, theoretical and practical issues of integration in modern environment.

"GÜC" MÖVZUSUNA AİD DƏRS NÜMUNƏSİ

Günel Baxşıyeva,
Qax rayonu Arif Abbasov adına Turaxlı
kənd tam orta məktəbinin müəllimi

Açar sözlər: dərs nümunəsi, sinif, fəal təlim metodu, müqayisə.

Ключевые слова: урок пример, класс, метод интерактивного обучения, сравнение.

Key words: lesson samples, class, interactive teaching method, comparison.

Texnologiya əsri olan iyirmi birinci yüzillikdə texnikanın inkişafı və müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq bütün sahələrdə olduğu kimi təhsil sahəsində də uğurlu islahatlar aparılır. Bu da müəllimin üzərinə böyük məsuliyyət qoyur.

Müasir təlimin məqsədləri genişdir. Bunlardan ən əsası şagirdlərin dərslə marağını artırmaq və onları daha çox axtarıcılığa sövq etməkdən ibarətdir. Bu məqsədlə İKT-nin imkanlarından istifadə etmək məqsədəuyğundur.

Kurikulum islahatında şagird, müəllim, dərslək və İKT-nin zəncirvari bağlılığı mövzunun daha dərindən mənimsənilməsinə imkan yaradır. Bu cür qurulan dərslər mexaniki əzbərciliyi tamamilə aradan qaldırır və şagird hər hansı bir anlayışı

sanki yenidən kəşf edir və topladığı biliklərə dərindən yiyələnərək təcrübə aparmaqla buna daha çox əmin olur və beləliklə də, şagirdlərdə özünəinam və sərbəst fikir söyləmək bacarığı formalaşır.

Dərslərdə fəal təlim metodlarına üstünlük vermək dərsləri daha effektivdir. Buna misal olaraq 7-ci sinifdə tədris olunan dərs nümunələrindən birini nəzərdən keçirək:

Mövzu: Güc

Standartlar: 1.1.3. Mexaniki hərəkəti əlamətlərinə görə şərh edir.

3.1.2. Mexaniki hadisələrə uyğun fiziki kəmiyyətləri ölçür, hesablamalar aparır.

Məqsəd: Dərsin sonunda şagird:

1. Mexaniki işin dəyişmə yeyinliyinin roluna dair sadə misallar göstərir.

2. Mexaniki gücün BS-də vahidini göstərir və onu əsas vahidlərlə ifadə edir.

3. Gücün zamandan asılılıq qrafikini təsvir edir.

İnteqrasiya: C.-1.2.1, Riy.-4.1.1, Riy.-5.1.1, T.-2.2.1

İş formaları: Kiçik və böyük qruplarla iş.

İş üsulları: Beyin həmləsi, klaster, müzakirə.

Resurslar: İş vərəqləri, mexaniki iş və gücə aid plakat, " Fizikadan multimedia" diski, kompyuter, proyektor, müəllim tərəfindən hazırlanmış slayd, marker.

Motivasiya: Projektor vasitəsilə lövhədə turpun nağılını nümayiş etdirirəm.

Şagirdlər nağılı seyr etdikdən sonra aşağıdakı sualları verirəm:

1. Müəllim: Baba nə üçün turpu tək çıxara bilmədi?

Şagird: Turp böyük olduğu üçün babanın gücü çatmadı.

2. Müəllim: Başqa hansı qəhrəmanlar babaya köməyə gəldi?

Şagird: Nənə, nəvə, toplan, məstan, siçan babaya köməyə gəldilər.

3. Müəllim: Uşaqlar, nağıldan hansı nəticəni çıxardınız?

Şagird: Güc birlikdədir.

Daha sonra digər materialı nümayiş etdirirəm.

El... sel...

Elin... bir olsa dağ oynadar yerindən

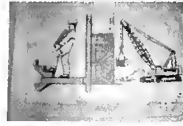
Müəllim: Uşaqlar söhbət nədən gəlir?

1-ci şagird: Balaca at və zəif adam gücsüz, ana at və qüvvətli adam daha güclüdür.

2-ci şagird: El gücü, sel gücü. Elin gücü bir olsa, dağ oynadar yerindən. Elmin gücü, yıxar bürücü.

3-cü şagird: Ümumilikdə söhbət gücdən gedir.

Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra növbəti şəkli göstərirəm. Şəkildə fəhlə və kran nümayiş etdirilir.

Tədqiqat sualı:

Fəhlə və kran bir maşın kərpici 3-cü mərtəbəyə qaldırarkən eyni iş görür? Haqsı daha çox vaxt sərf edir?

Şagirdlərin cavablarını yekunlaşdırdıqdan sonra əlavə olaraq güc nədir, işarəsi, düsturu, vahidi, əlavə vahidləri, gücün zamandan asılılıq qrafiki haqqında qısa nəzəri məlumat verirəm.

Görülən işin bu işin görülməsinə sərf olunan zaman müddətinə nisbəti güc adlanır:

$$N = \frac{A}{t}$$

Gücün vahidi ingilis alimi C.Vattın ərafına BS-də vatt qəbul edilmişdir.

$$(N) = \frac{(A)}{(t)} = \frac{1 \text{ C}}{\text{san}} = 1 \text{ Vt}$$

Gücün aşağıdakı əlavə vahidləri var:

$$1 \text{ mkVt} = 10^{-6} \text{ Vt}$$

$$1 \text{ mVt} = 10^{-3} \text{ Vt}$$

$$1 \text{ kVt} = 10^3 \text{ Vt}$$

$$1 \text{ MVt} = 10^6 \text{ Vt}$$

Gücün zamandan asılılıq qrafiki şəklidəki kimidir.

$$N (\text{Vt}) \quad \text{t (san)}$$

Tədqiqatın aparılması:

Şagirdləri 3 qrupa ayırıram və hər qrupa mövzuya uyğun adlar verirəm. Tədqiqatı aparmaq üçün qruplara işçi vərəqləri paylanır və vaxt verilir:

I tapşırıq

I Qrup (İş)

1. Güc nədir?

2. Gücün vahidi kimin şərəfinə adlandırılmışdır?

II Qrup (Enerji)

1. Güc hansı hərflə işarə olunur?

2. Gücün düsturunu yazın.

III Qrup (Güc)

1. Gücün zamandan asılılıq qrafikini çəkin.

2. At qüvvəsi nədir?

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi

Tədqiqat üçün ayrılmış vaxt bitdikdən sonra tapşırığın icrasının başa çatdığını bildirirəm. Hər qrupdan bir lider seçilir və iş vərəqləri lövhədən asılır. Qrup liderləri öz qrup işlərini təqdim edir və tapdıqları cavabları əsaslandırırlar. Əldə etdikləri yeni informasiyaları (tapdıqları cavabları) digər qruplarla bölüşürlər.

I Qrup (İş) 1. İşin görülmə yeyinli-güc adlanır.

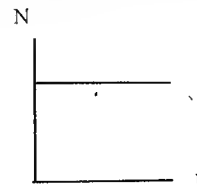
2. Gücün vahidi C.Vattın şərəfinə Vt adlandırılmışdır.

II Qrup (Enerji) 1. Güc N hərfi ilə işarə olunur.

2. Güc $N = \frac{A}{t}$ düsturu ilə hesablanır.

III Qrup (Güc)

1. Gücün zamandan asılılıq qrafiki aşağıdakı kimidir.

2. Texnikada bəzən güc vahidi kimi at qüvvəsi (a.q) də istifadə edilir.

$$1 \text{ a.q} = 736 \text{ Vt}$$

2-ci tapşırıq. Yaradıcı tətbiqetmə.

I Qrup (İş)

İdmançı ştanqı başı üzərinə 4 san. müddətinə qaldırarkən 3800 C iş gördü. Onun gücünü hesablayın.

II Qrup (Enerji)

Tayavuran traktor 120 kq ot qalağını 5m hündürlüyə 6 san. müddətinə qaldırır. Tayavuran mexanizmin gücünü hesablayın. ($g=10 \text{ m/san}^2$).

III Qrup (Güc)

Qaldırıcı kran 600 kq yükü 20 m hündürlüyə 30 san.-yə qaldırır. Kranın mühərrikinin gücünü hesablayın ($g=10 \text{ m/san}^2$)

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi

I Qrup (İş)

$$N = \frac{A}{t} = \frac{3800}{4} = 950 \text{ Vt}$$

II Qrup (Enerji)

$$N = \frac{A}{t} = \frac{mgh}{t} = \frac{120 \cdot 10 \cdot 5}{6} = 1000 \text{ Vt}$$

III Qrup (Güc)

$$N = \frac{A}{t} = \frac{mgh}{t} = \frac{600 \cdot 10 \cdot 20}{30} = 4000 \text{ Vt}$$

Qrup işləri meyar cədvəlinə əsasən qiymətləndirilir.

qrup- meyar- lar	İş	Enerji	Güc
Əməkdaşlıq			
Tədqiqatçılıq			
Təqdimat			
Axtarıcılıq			
Məntiq			
Nəqliyyət			
Ümumiləşdirmə			

Nəticə və ümumiləşdirmə: Sonra şagirdlərin cavablarını ümumiləşdirirəm və əlavə olaraq qeyd edirəm ki, hər hansı bir məşını alarkən onun texniki pasportunda gücün haqqında məlumat yazılır. Bu məlumat çox zaman at qüvvəsi ilə ifadə olunur. Ölkəmizdə at qüvvəsi 736 Vt, ABŞ-da və İngiltərədə 746 Vt, Rusiyada 735 Vt qəbul olunub.

Qiymətləndirmə:

Dərsi yekunlaşdırdıqdan sonra hər bir şagirdin fəaliyyətini ayrılıqda meyar cədvəlinə əsasən qiymətləndirirəm:

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mexaniki işin dəyişmə yeyinliyinin ro-luna dair sadə misallar gös-tərə bilmir.	Mexaniki işin dəyişmə yeyinliyinin ro-luna dair sadə misalları mü-əllimin kö-məyi ilə gös-tərir.	Mexaniki işin dəyişmə yeyinliyinin ro-luna dair sadə misalları qis-mənin göstərir.	Mexaniki işin dəyişmə yeyinliyinin ro-luna dair sadə misalları düz-gün göstərir.
Mexaniki gü-cün BS-də vahidini gös-tərmir və onu əsas vahidlə ifadə edə bilmir.	Mexaniki gü-cün BS-də vahidini mü-əllimin kö-məyi ilə gös-tərir və onu əsas vahidlə ifadə edir.	Mexaniki gü-cün BS-də vahidini əsas vahidlə ifadə edir və onu əsas vahidlə ifadə edir.	Mexaniki gü-cün BS-də vahidini düz-gün göstərir.

Ev tapşırığı: İnternetdən istifadə edərək güc haqqında və C.Vattın ixtirası- bu-xar maşını haqqında əlavə məlumat toplamaq.

Nəticə etibarilə bu mövzunu öyrə-nərkən şagird sadəcə güc haqqında məlumat almır, o həm də fizika və həyat ikilisi arasındakı əlaqələri də öyrənir.

Rəyçi: dos. Ə.Garayev

Г.Бахшыева

Урок пример на тему мощность

Резюме

В статье говорится о роли прямой связи учащегося, учителя, учебника и ИКТ в усвоении темы. А также говорится о том, что повышение интереса к уроку, является одним из основных целей преподавания.

Г.Бахшыева

Lesson sample on the topic "power"

Summary

In the article it is spoken about the relations among student, teacher, textbook and information-communication technologies and their role in comprehending the material. It is also noted that the main goal of teaching is to enhance students' interest in learning and involve them to the research.

İNTELLEKTUAL İNKİŞAFIN İLK QAYNAQLARI

Füzuli Əsgərli,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetin dosenti,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Açar sözlər: sehrli nağıllar, şifahi ədəbiyyat, fantastika.

Ключевые слова: волшебные сказки, фольклор, фантастические произведения.

Key words: fairy tales, folklore, fantastic works.

"Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nın həyata keçirilməsi ilə bağlı Fəaliyyət Planı"nda təhsilənlərin intellektual inkişafına, istedadlıların orta yaşdan aşkar olunub, dəstəklənməsinə ardıcıl fikir verilməsi, uşaqların kiçik yaşlarından təfəkkür və təxəyyülünün formalaşdırılması xüsusi qeyd edilmişdir. Bu baxımdan hələ məktəbəqədər dövrdən başlayaraq uşaqlarda düşündürücü şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinə maraq yaradılmasına ardıcıl fikir verilməlidir. Uşaqlara kiçik yaşlarından aşılaraq belə süjetli əsərlər daha ciddi əhəmiyyət kəsb edir. Təşəkkül tapdığı gündən məktəblə əlaqədə olan bu sənət nümunələri müəyyən tənəzzül və tərəqqi dövrü keçirməsindən asılı olmayaraq təbiiyən məhiyyəti etibarilə həmişə güclü təsirə malik olmuşdur. Bu qaynaqların ən maraqlı nümunəsi məzmunlu əsərlər, nağıl, əfsanə, rəvayət və dastanlardır. Onların təbiiyən təsiri sonrakı yaş dövründə də öz məhiyyətini itirmir. Bəzi valideynlər belə düşünür ki, dəqiq elmlərə, müasir İKT-yə marağı olan şagirdlərə şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini oxumaq faydasızdır. Lakin ən mürəkkəb qurğuları hazırlayan alimlər də etiraf edirlər ki, kosmik gəmiləri hazırlayan ixtiraçı dahilər, konstruktorlar, layihəçilər də ilk fantaziyalarını, təxəyyülün

inkişafını sehrli nağılların hesabına qazanmışlar. O sehrli dünya onları öz arxasınca elmin sehirli aləminə aparmışdır.

Təsədüfi deyildir ki, ilk kosmonavt Yuri Qaqarinin kosmosa yolu "Andromeda dumanlığı" fantastik əsərinin oxuyandan sonra başlanmışdır. Cəzbedici nağıl və dastan dünyasının bir şirinliyi də ondadır ki, maraqlı doğuran sirli məqamlarla zəngindir. Aşağıdakı vasitəsilə bu məqamların üstünə qatını açdıqca və ona dərindən nüfuz etdikcə insan təfəkküründə yeni təsəvvürlər yaranır, bu məqamların üzə çıxarılması üçün elmi mülahizələrə geniş meydan açılır. Bəzi məsələlərə diqqət yetirdikdə məqsəd daha aydın hiss olunur.

Sehrli nağıllarda maraqlı surətlərdən biri insanlarla həmişə üz-üzə gələn və əsasən, onları təlsimə salmağa, ya da fiziki cəhətdən məhv etməyə çalışan, onları qaranlıq məkənlərdə əsir edən əzəzil divlərdir. Bu mifoloji varlıq "Avesta"-nın güruhundan hesab olunur. Bəzən nağıllardakı divlər müxtəlif şəkildə xarakterizə olunur. Folklorşünas alim M.Təhməsinin "Azərbaycan xalq ədəbiyyatında div surəti" əsərinin elmi dəyərini də, "Avesta" kitabında insanlara qarşı şər qüvvə kimi təsvir olunan divin hələ zərdüştlükdən çox-çox əvvəl xeyrixah qüvvələrlə əlaqəli olduğunun sübuta yetirilməsi faktı da